

УДК 37.013.43:004.738.5:37.091.3

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-8\(38\)-1380-1394](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-8(38)-1380-1394)

Паска Тарас Валерійович доктор філософії, асистент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, тел.: (0342) 57-00-10, <https://orcid.org/0000-0002-4579-388X>

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ ДО РОБОТИ В ЦИФРОВОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Анотація. У статті розкрито теоретико-методологічні засади та практичні аспекти інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у систему підготовки майбутніх учителів історії та громадянської освіти до професійної діяльності в умовах цифрового освітнього середовища. Обґрунтовано актуальність дослідження, що зумовлена цифровізацією суспільства, трансформацією освітніх парадигм, необхідністю формування цифрових компетентностей педагогів, а також викликами, пов'язаними з переходом на дистанційне і змішане навчання у період воєнного стану в Україні. Особливу увагу приділено специфіці цифрової підготовки фахівців суспільнознавчого профілю, зокрема потребі адаптації цифрових ресурсів до предметного змісту історії та громадянської освіти.

Окреслено педагогічні умови ефективного впровадження ІКТ у процес професійної підготовки майбутніх учителів, серед яких: розвиток інформаційної культури, формування критичного мислення, створення цифрового контенту, оволодіння мультимедійними інструментами, опанування хмарних сервісів і платформ дистанційного навчання. Визначено методи та форми організації навчання, що сприяють формуванню цифрових компетентностей: проблемно-пошуковий, проєктний, кейс-метод, тренінги, веб-квести, використання віртуальних музеїв, інтерактивних карт, онлайн-архівів тощо.

На основі результатів експериментального дослідження, проведеного серед студентів спеціальності «Середня освіта (історія)» Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, проаналізовано рівень сформованості ІКТ-компетентностей, частотність використання цифрових інструментів в освітньому процесі, а також визначено ресурси з найбільшим потенціалом для викладання історії та громадянської освіти. З'ясовано, що переважна більшість здобувачів освіти позитивно оцінює ефективність ІКТ у

професійній підготовці, усвідомлює їх роль у розвитку критичного мислення та інформаційної гігієни.

Отримані результати дозволили сформулювати рекомендації щодо вдосконалення цифрової складової педагогічної освіти: впровадження міждисциплінарних цифрових проєктів, навчальних кейсів, майстер-класів, розвитку студентських ініціатив. Зроблено висновки, що ефективна підготовка майбутніх учителів історії та громадянської освіти до роботи в цифровому освітньому середовищі потребує системного підходу, що поєднує теоретичні знання, практичні навички та розвиток цифрової культури майбутнього педагога.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, цифрове освітнє середовище, цифрова компетентність, професійна підготовка вчителя, середня освіта, історія, громадянська освіта, критичне мислення, цифрова культура, сучасні освітні технології, цифрові технології.

Paska Taras Valeriiovych PhD in Pedagogy, Assistant of the Bohdan Stuparyk Department of Pedagogy and Educational Management, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, tel: (0342) 57-00-10, <https://orcid.org/0000-0002-4579-388X>

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN THE SYSTEM OF TRAINING FUTURE TEACHERS OF HISTORY AND CIVIC EDUCATION TO WORK IN THE DIGITAL EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Abstract. The article reveals the theoretical and methodological foundations and practical aspects of the integration of information and communication technologies (ICT) into the system of training future history and civic education teachers for professional activities in a digital educational environment. The relevance of the study is substantiated due to the digitalization of society, the transformation of educational paradigms, the need to develop digital competencies of teachers, as well as the challenges associated with the transition to distance and blended learning during the martial law in Ukraine. Particular attention is paid to the specifics of digital training of social science specialists, in particular the need to adapt digital resources to the subject content of history and civic education.

The pedagogical conditions for the effective implementation of ICT in the process of professional training of future teachers are outlined, including: development of information culture, formation of critical thinking, creation of digital content, mastering multimedia tools, mastering cloud services and distance learning platforms. Methods and forms of organizing training that contribute to the formation of digital competencies are identified: problem-solving, project-based, case-based, trainings, web quests, use of virtual museums, interactive maps, online archives, etc.

Based on the results of an experimental study conducted among students majoring in “Secondary Education (History)” of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, the level of ICT competencies, the frequency of using digital tools in the educational process, and the resources with the greatest potential for teaching history and civic education are analyzed. It has been found that the vast majority of students positively assess the effectiveness of ICT in professional training, and are aware of their role in the development of critical thinking and information hygiene.

The results obtained allowed us to formulate recommendations for improving the digital component of teacher education: the introduction of interdisciplinary digital projects, case studies, master classes, and the development of student initiatives. It is concluded that effective training of future history and civic education teachers to work in a digital educational environment requires a systematic approach that combines theoretical knowledge, practical skills, and the development of the future teacher’s digital culture.

Keywords: information and communication technologies, digital educational environment, digital competence, teacher training, secondary education, history, civic education, critical thinking, digital culture, modern educational technologies, digital technologies.

Постановка проблеми. У контексті стрімкої цифровізації суспільства, що визначає темп розвитку всіх його сфер, система освіти також зазнає глибоких трансформацій. Особливої актуальності набуває проблема формування цифрових компетентностей педагогів, здатних забезпечити ефективну організацію освітнього процесу в умовах цифрового освітнього середовища. Відповідно, підготовка майбутніх учителів історії та громадянської освіти потребує переосмислення традиційних підходів, інтеграції сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у фахову та методичну підготовку. Це обумовлено не лише технологічним розвитком, а й необхідністю відповідати запитам покоління здобувачів освіти, яке вже народилося в умовах цифрової культури. Відтак, формування здатності педагога компетентно використовувати ІКТ стає ключовою умовою забезпечення якості освіти, розвитку критичного мислення, формування інформаційної культури школярів.

Окрім того, виклики останніх років, пов’язані з пандемією, війсьним станом в Україні та вимушеним переходом на дистанційні й змішані форми навчання, виявили неготовність значної частини педагогів до роботи в цифровому середовищі. Особливо гостро це проявляється у сфері викладання історії та громадянської освіти, де ефективне використання цифрових джерел, інтерактивних ресурсів, візуалізації історичних процесів є запорукою формування цілісного уявлення про суспільні явища. Нестача цифрових навичок, обмежене володіння інструментами створення мультимедійного контенту, низька готовність до

роботи із цифровими платформами ускладнюють процес підготовки сучасного учня до критичного сприйняття інформації та усвідомленого громадянства. Відтак, удосконалення системи професійної підготовки майбутніх учителів вимагає розроблення науково обґрунтованих підходів до інтеграції ІКТ в освітній процес педагогічних закладів вищої освіти.

Незважаючи на наявність окремих досліджень щодо впровадження ІКТ в освітній процес, питання формування готовності майбутніх учителів історії та громадянської освіти до роботи в умовах цифрового середовища потребує подальшого аналізу й осмислення. Необхідним є системне дослідження як теоретичних основ, так і практичних аспектів застосування ІКТ у професійній підготовці, визначення оптимальних моделей, методів і засобів цифрового навчання для цієї категорії педагогів. Саме тому дослідження, присвячене визначенню й обґрунтуванню педагогічних умов, що забезпечують ефективне формування цифрових компетентностей у майбутніх учителів історії та громадянської освіти, набуває особливого значення для розвитку національної педагогічної науки та практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному науковому дискурсі проблема впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у процес підготовки майбутніх учителів історії та громадянської освіти активно розробляється українськими дослідниками. Комплексні дослідження з питань цифрової трансформації освіти, формування інформаційно-комунікаційної компетентності, розвитку цифрової культури педагога розкрито у працях таких науковців, як Т. Близнюк, І. Богданової, О. Бойцуна, О. Будник, О. Власій, О. Головіної, І. Гончарової, А. Гури, Р. Гуревич, А. Єфремової, В. Звєкової, Н. Казакової, М. Котика, С. Литвинової, О. Маслової, В. Марченко, Є. Маринченко, Л. Панченко, М. Пригодія, О. Романишиної, М. Федорченко, О. Шквир, О. Юденкової та ін. У фокусі їхніх досліджень – необхідність системної цифрової підготовки педагога, методологічне осмислення змісту та форм цифрового навчання, обґрунтування педагогічних умов ефективного використання ІКТ у закладах вищої освіти. Дослідники підкреслюють значення цифрової комунікації, цифрового контенту, мультимедійних ресурсів та хмарних технологій для реалізації індивідуальних освітніх траєкторій. Зокрема, О. Маслової, О. Юденкова та І. Гончарова підкреслюють значення формування цифрових компетентностей у здобувачів освіти шляхом залучення педагогів до створення сучасного навчального контенту та ефективної цифрової взаємодії. Т. Близнюк виокремлює основні компоненти цифрової грамотності сучасного вчителя, серед яких комп'ютерна, мультимедійна, інформаційна та комунікаційна грамотність.

Питання активізації діяльності учнів на уроках історії та громадянської освіти в умовах інтерактивного та цифрового навчання комплексно вивчено

українськими науковцями та методистами, серед яких К. Баханов, В. Безпалько, І. Бондар, Н. Венцева, П. Вербицька, Т. Галицька-Дідух, А. Королько, В. Мисан, О. Наровлянський, В. Островський, Л. Пироженко, О. Пометун, С. Ратушняк, Т. Ремех, В. Сутковий, Т. Філіпенко, В. Химинець та ін. Зокрема, дослідниця І. Бондар підкреслює, що інтерактивні технології навчання слугують «базисом формування креативної особистості..., ключових і предметних компетентностей» [1, с. 145]. Вони постають як система методів, прийомів та засобів навчання, що забезпечують оптимальну реалізацію завдань освітнього процесу, розширення форм і засобів опрацювання навчальної інформації, активізацію формування в учнів рефлексії власної освітньої діяльності [1].

Разом з тим, аналіз останніх публікацій свідчить про те, що основна увага дослідників зосереджується переважно на загальнопедагогічних підходах до впровадження ІКТ у систему освіти або ж на підготовці фахівців у галузі початкової освіти, інформатики, математики. Натомість недостатньо розкритими залишаються аспекти цифрової підготовки саме майбутніх учителів історії та громадянської освіти. Зокрема, потребують подальшого дослідження питання моделювання цифрової компетентнісної підготовки фахівців суспільнознавчого профілю, добору та адаптації цифрових ресурсів до предметних особливостей, а також забезпечення ефективної взаємодії з учнями у змішаному та дистанційному форматах. Саме цим недостатньо розробленим аспектам, що є актуальними у контексті цифрової трансформації освіти, і присвячено дану наукову статтю.

Мета статті – обґрунтувати теоретичні засади та визначити педагогічні умови ефективного використання інформаційно-комунікаційних технологій у системі професійної підготовки майбутніх учителів історії та громадянської освіти до роботи в цифровому освітньому середовищі.

Виклад основного матеріалу. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у системі підготовки майбутніх учителів історії та громадянської освіти є одним із визначальних чинників формування сучасного педагога, здатного ефективно організовувати освітній процес у цифровому середовищі. У контексті нашого дослідження доцільно проаналізувати змістовне наповнення понять «інформаційно-комунікаційні технології» та «інформаційно-комунікаційні технології в освіті», адже саме ці дефініції визначають теоретичне підґрунтя для формування фахових та цифрових компетентностей майбутніх учителів. Відповідно до словника «Інформаційно-комунікаційні технології в освіті», підготовленого науковцями Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, ІКТ трактується як «сукупність методів, засобів і прийомів, що використовуються для збирання, систематизації, зберігання, опрацювання, передавання, подання різних повідомлень і даних за допомогою засобів обчислювальної техніки та зв'язку» [2, с. 53]. Це визначення

чітко окреслює технічну та технологічну складову ІКТ, проте в контексті педагогічної діяльності важливо звернути увагу на поняття «інформаційно-комунікаційні технології в освіті», що в цьому ж словнику пояснюється як «сукупність методів, прийомів, виробничих процесів і програмно-апаратних засобів, інтегрованих з метою розроблення інформаційно-цифрових освітніх систем, електронних освітніх ресурсів та побудови комунікаційних мереж, а також технології розв'язування задач в галузі освіти з використанням таких систем, ресурсів і мереж» [2, с. 53].

Таке розширене трактування ІКТ в освіті дає змогу розглядати їх не лише як технічний інструмент, а як інтегральний ресурс для вирішення освітніх завдань, що має як технічний, так і педагогічний вимір. Подібну думку поділяють і науковці Національної металургійної академії України, які у навчальному посібнику «Сучасні інформаційно-комунікаційні технології» визначають ІКТ як «сукупність методів, виробничих процесів і програмно-технічних засобів, інтегрованих з метою збирання, обробки, зберігання, розповсюдження, демонстрації та використання даних в інтересах їх користувачів» [3, с. 7]. Це визначення підкреслює багатофункціональність ІКТ та їх застосування в інтересах кінцевого користувача, яким у контексті педагогічної діяльності виступає як сам педагог, так і здобувач освіти.

Серед сучасних науковців, які аналізують сутність ІКТ як педагогічного явища, варто відзначити А. Гуру, яка трактує інформаційно-комунікаційні технології як «педагогічні технології, що використовують спеціальні програмні та технічні засоби для роботи з інформацією» [4, с. 64]. Таке визначення акцентує увагу на педагогічному потенціалі ІКТ, що дозволяє інтегрувати їх у систему професійної підготовки майбутніх учителів історії та громадянської освіти з метою розвитку їх цифрової культури та компетентності.

Важливість впровадження ІКТ у систему освіти підкреслює дослідниця В. Звекова, яка зазначає, що «використання інтерактивних навчальних інструментів, адаптивних програмних рішень та мультимедійних ресурсів дозволяє формувати індивідуальні освітні траєкторії з урахуванням особливих потреб кожного учня» [5]. Цей підхід є надзвичайно актуальним у контексті викладання історії та громадянської освіти, оскільки дозволяє адаптувати освітній процес до різних рівнів підготовки учнів, їх пізнавальних інтересів та можливостей.

На думку науковців Л. Романишиної, О. Шквир, Н. Казакової, «застосування ІКТ підвищує мотивацію до освітньої діяльності, розвиває креативне мислення, дозволяє оптимально розподілити навчальний час» [6, с. 354]. Для підготовки майбутніх учителів історії це означає необхідність не лише засвоєння методів використання ІКТ, але й формування умінь проєктувати освітній процес з урахуванням потенціалу цифрових технологій для розвитку когнітивних, критичних та креативних здібностей учнів.

Особливої уваги у цьому контексті заслуговує поняття «цифрове середовище». Науковці Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України визначають його як «контекст, або «місце», існування котрого забезпечують технології та цифрові пристрої, що часто передається за допомогою інтернету чи інших цифрових засобів, наприклад, мережі мобільного зв'язку» [2, с. 110]. Цифрове середовище створює нові можливості для навчання, одночасно вимагаючи від педагога здатності ефективно орієнтуватися в цифровому просторі, добирати оптимальні ресурси, формувати безпечне інформаційне середовище для учнів.

Концепція цифрової трансформації освіти і науки України на період до 2026 року визначає стратегічні напрями розвитку цифрового освітнього середовища, серед яких – створення якісного цифрового контенту, вдосконалення організаційних форм, методів і засобів освітнього процесу, розвиток цифрової інфраструктури та забезпечення рівного доступу до швидкісного інтернету [7]. Такий підхід створює передумови для системної цифровізації освіти, що має бути враховано при підготовці майбутніх учителів історії та громадянської освіти.

Важливий внесок у наукову розробку проблеми зробили дослідники В. Марченко та А. Єфремова, які визначають цифрове освітнє середовище як «основу для організації синхронних та асинхронних занять здобувачів освіти; використання інформаційно-цифрових, хмарних технологій для розробки педагогами контенту; розвиток дистанційної комунікації з використанням програмного забезпечення для відеозустрічей, відеоконференцій, консультацій» [8, с. 238]. Це визначення окреслює необхідність формування у майбутніх учителів умінь працювати у різних форматах взаємодії із здобувачами освіти, використовуючи весь спектр цифрових технологій для забезпечення якісного освітнього процесу.

Таким чином, цифрове освітнє середовище створює новий контекст професійної діяльності вчителя історії та громадянської освіти, де важливою є не лише наявність технічних знань, а й педагогічна майстерність у використанні цифрових ресурсів для розвитку особистості учня. Це потребує від системи підготовки майбутніх учителів глибокого інтегрування цифрових технологій у фахову підготовку, забезпечення практичної спрямованості формування цифрових компетентностей.

У контексті нашого дослідження важливим є також поняття «інформаційно-комунікаційна компетентність», що безпосередньо пов'язане з ефективністю професійної підготовки майбутніх учителів історії та громадянської освіти до роботи в цифровому освітньому середовищі. Згідно із Законом України «Про освіту» (2017), Державним стандартом базової середньої освіти (2020) та Концепцією «Нова українська школа» (2016), освітній процес має здійснюватися

на основі компетентнісного підходу, метою якого є формування десяти ключових компетентностей. Однією з них визначена інформаційно-комунікаційна компетентність як базова якість сучасного громадянина, що передбачає не лише знання і вміння оперувати інформацією, але й здатність критично осмислювати, відповідально використовувати цифрові технології для власного розвитку, навчання, професійної діяльності та комунікації.

Згідно із Державним стандартом базової середньої освіти, інформаційно-комунікаційна компетентність передбачає «впевнене, критичне і відповідальне використання цифрових технологій для власного розвитку і спілкування; здатність безпечно застосовувати інформаційно-комунікаційні засоби в навчанні та інших життєвих ситуаціях, дотримуючись принципів академічної доброчесності» [9]. Таке визначення окреслює важливі орієнтири для підготовки майбутніх учителів, які мають не лише опанувати цифрові інструменти, а й сформувати культуру їх безпечного, етичного та академічно доброчесного використання в професійній діяльності.

У Концепції «Нова українська школа» підкреслюється важливість формування інформаційно-комунікаційної компетентності, що охоплює «критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні. Інформаційна й медіаграмотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, робота з базами даних, навички безпеки в інтернеті та кібербезпеці. Розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо)» [10, с. 11]. Це свідчить про потребу у підготовці таких учителів, які здатні не лише транслювати знання, а й навчати учнів критично сприймати інформаційний потік, бути медіаграмотними, захищати себе у кіберпросторі, що особливо важливо в умовах інформаційних війн та маніпуляцій.

Цифрова культура педагога в цьому контексті розглядається як інтегрований феномен, що передбачає не тільки вміння працювати з сучасною цифровою технікою, але й володіння сукупністю ІКТ-компетентностей, необхідних для ефективної педагогічної діяльності. Науковиця Т. Близнюк зазначає, що сучасний педагог має володіти такими ІКТ-навичками, як комп'ютерна грамотність, інформаційна грамотність (інформаційна культура), мультимедійна грамотність та грамотність комп'ютерної комунікації [11, с. 147]. Це потребує від системи професійної підготовки забезпечення якісної підготовки майбутніх учителів до роботи з інформаційними ресурсами, створення мультимедійного контенту, застосування інтерактивних засобів комунікації, використання цифрових інструментів для організації освітнього процесу.

Науковці О. Маслова, О. Юденкова, І. Гончарова обґрунтовують, що трансформація освітнього процесу, формування у здобувачів освіти інформа-

ційно-цифрових компетентностей можливі лише за умови створення гнучкої та адаптивної системи освіти, яка відповідає викликам цифрової економіки і суспільства знань. Вони підкреслюють, що запровадження цифрової освіти сприяє формуванню умов для оновлення форм, інструментів, технологій і методів навчання, поширення знань серед усіх учасників освітнього процесу, покращуючи тим самим його якість [12].

Цей науковий підхід актуалізує потребу у створенні цілісної системи професійної підготовки майбутніх учителів історії та громадянської освіти, що включатиме як теоретичне опанування основ ІКТ, так і розвиток практичних навичок їх застосування у викладанні навчальних дисциплін. В умовах динамічного розвитку цифрових технологій та глобалізації інформаційного простору роль учителя історії та громадянської освіти зростає, адже саме він повинен забезпечити не лише передання знань, а й формування у школярів критичного мислення, інформаційної безпеки, здатності до усвідомленого споживання інформації.

У сучасній системі підготовки майбутніх учителів історії та громадянської освіти застосування інформаційно-комунікаційних технологій потребує чітко структурованої методики, яка б забезпечувала поступове і системне формування професійної, методичної та цифрової компетентностей. Враховуючи багатогранність викладання історії та громадянської освіти, методика підготовки має передбачати поєднання традиційних та інноваційних методів, інтеграцію ІКТ у зміст фахових дисциплін, а також розвиток у майбутніх учителів навичок роботи з цифровими ресурсами, аналітичних умінь і критичного мислення.

Ефективна підготовка майбутніх учителів історії та громадянської освіти в умовах цифровізації освіти передбачає цілеспрямоване використання інноваційних методів і технологій навчання. Зокрема, доцільним є впровадження проблемно-пошукового, проєктного, кейс-методу, тренінгів, практикумів, інтерактивних лекцій, веб-квестів, що можуть реалізовуватися за допомогою цифрових платформ, хмарних сервісів та мультимедійних засобів. Застосування проблемно-пошукового методу сприятиме розвитку здатності студентів самостійно знаходити, обробляти та критично аналізувати інформацію з різноманітних цифрових джерел, формувати власну точку зору на історичні події та явища.

Проєктний метод у поєднанні з інформаційно-комунікаційними технологіями надає змогу моделювати історичні ситуації, створювати цифрові продукти (презентації, інтерактивні карти, відеопроєкти), що поглиблює зміст фахової підготовки та стимулює творчу активність студентів. Кейс-метод, доповнений цифровими технологіями, відкриває можливості для моделювання навчальних ситуацій, аналізу джерел, опрацювання статистичних та візуальних даних, що є актуальним у викладанні історії та громадянської освіти.

Тренінги, практикуми та майстер-класи доцільно спрямовувати на формування практичних навичок роботи з цифровими інструментами: створення електронних освітніх ресурсів, організація відеозустрічей, використання платформ для дистанційного навчання (Google Classroom, Moodle, Microsoft Teams), опанування сервісів для створення віртуальних екскурсій або інтерактивних навчальних матеріалів.

Освітній процес має включати роботу з цифровими архівами, онлайн-бібліотеками, науковими базами даних, що сприятиме формуванню інформаційної культури студентів, навичок пошуку, критичної обробки та інтерпретації інформації. Важливим напрямом є залучення студентів до опанування хмарних сервісів (Google Workspace, OneDrive) для організації спільної роботи над проєктами, аналізу джерел, створення колективних освітніх продуктів.

Істотне значення має впровадження інтерактивних карт (Google Earth, StoryMap, TimeMaps), які дають змогу візуалізувати історичні процеси, простежити хронологію подій і просторові зв'язки. Віртуальні музеї та онлайн-експозиції (British Museum, Louvre, The Museum of the World) можуть використовуватись як додаткові джерела для формування уявлень про історико-культурну спадщину людства.

Сучасні симуляційні технології, такі як історичні симуляції та цифрові платформи для моделювання подій (History Simulation, Mission US), мають потенціал для розвитку критичного мислення, аналітичних навичок, умінь прогнозувати альтернативні сценарії розвитку історичних подій.

Окрему увагу варто приділяти формуванню критичного мислення як ключової компетентності в роботі з інформацією. В умовах перенасичення цифрового простору інформацією, зокрема фейковою або маніпулятивною, майбутні педагоги повинні вміти аналізувати контекст, перевіряти достовірність джерел, відрізняти факт від інтерпретації.

Залучення студентів до аналізу цифрових копій архівних документів, інтерактивних ресурсів, відеоматеріалів, статистичних даних, а також порівняння інформації з різних джерел сприятиме розвитку в них здатності бачити проблему з різних точок зору. Це, у свою чергу, забезпечить підготовку фахівців, здатних формувати критичне мислення учнів, розвивати їхню інформаційну гігієну та стійкість до маніпулятивного впливу.

Нами сформовано узагальнюючу таблицю 1, яка відображає ключові компоненти методики підготовки майбутніх учителів історії та громадянської освіти до роботи в умовах цифровізації освітнього процесу.

Таблиця 1

Ключові компоненти методики підготовки майбутніх учителів історії та громадянської освіти до використання ІКТ

№	Компонент	Змістове наповнення	Інструменти / ресурси
1	Методи навчання	Проблемно-пошуковий, проєктний, кейс-метод, тренінги, практикуми, майстер-класи	Платформи для проєктної роботи, кейс-бази, інструменти цифрової співпраці
2	Цифрові освітні платформи	Організація дистанційного та змішаного навчання	Google Classroom, Moodle, Microsoft Teams
3	Цифрові джерела та бази даних	Робота з архівами, бібліотеками, базами даних, статистикою	Europeana, Britannica, Google Scholar, державні архіви, наукові репозитарії
4	Візуалізація історичних процесів	Створення та використання інтерактивних карт, візуальних моделей хронології, віртуальних екскурсій	Google Earth, StoryMap, TimeMaps, онлайн-музеї (British Museum, Louvre)
5	Цифрові продукти студентів	Презентації, відеопроєкти, інтерактивні матеріали, віртуальні виставки	Canva, Genially, Powtoon, Thinglink
6	Розвиток критичного мислення	Аналіз цифрових джерел, перевірка фактів, виявлення фейків, порівняння інформації	FactCheck, InVID, Poynter
7	Хмарні сервіси для співпраці	Створення електронних портфоліо, колективна робота над проєктами, обмін ресурсами	Google Workspace, Microsoft OneDrive
8	Інтерактивні симуляції та моделювання	Залучення до навчальних історичних симуляцій, рольових ігор, створення альтернативних сценаріїв розвитку подій	History Simulation, Mission US, iCivics

З метою виявлення рівня обізнаності здобувачів освіти щодо особливостей і можливостей застосування інформаційно-комунікаційних технологій у професійній підготовці упродовж 2024-2025 рр. було проведено експериментальне дослідження. Дослідження проводилось кафедрою педагогіки та освітнього

менеджменту імені Богдана Ступарика Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (ПНУ ім. В. Стефаника). У межах дослідницького етапу було використано метод анкетування. Опитування на тему «Інформаційно-комунікаційні технології в професійній підготовці» охопила 45 студентів, що навчаються за спеціальністю «Середня освіта (історія)» на факультеті історії, політології та міжнародних відносин ПНУ ім. В. Стефаника. Анкетування включало як закриті запитання, спрямовані на виявлення рівня практичного використання ІКТ, так і відкриті запитання, що дозволяло студентам висловити власні міркування щодо удосконалення ІКТ-підготовки.

Аналіз результатів засвідчив, що 49% респондентів вважають себе достатньо обізнаними у сфері цифрових технологій, 42% оцінили свій рівень знань як середній, 9% – як початковий. Таким чином, більшість студентів мають базову або вищу за базову підготовку до роботи в цифровому освітньому середовищі.

Серед цифрових інструментів, які студенти найчастіше використовують у власній освітній діяльності, лідирують: D-Learn / Google Classroom (91%), Zoom / Google Meet (87%), Canva (76%), Google Drive (69%), Telegram (64%). Менш активно використовуються: ChatGPT (44%), LearningApps (33%), Padlet (24%), Prezi (18%), Microsoft Teams (13%), Kahoot! (11%).

Цікавим є виявлений спектр цифрових ресурсів, які, на думку студентів, мають найбільший потенціал для впровадження у вивчення історії та громадянської освіти. Так, 71% респондентів висловились на користь інтерактивних карт (зокрема Google Earth, TimeMaps, StoryMap), 66% – за віртуальні музеї та 3D-тури історичними локаціями, 53% – за використання відеоігор історичної тематики, 49% – за хмарні сервіси спільної роботи (Google Workspace, OneDrive).

На запитання про рівень ефективності використання ІКТ в освітньому процесі 58% студентів відповіли, що вважають ІКТ дуже ефективними для професійної підготовки, 39% – що ІКТ є корисним, але потребують більшої методичної інтеграції, і лише 3% вказали на низьку ефективність цифрових інструментів, пояснюючи це нестачею технічних навичок або відсутністю стабільного інтернету.

Дуже важливим є ставлення студентів до формування навичок критичного мислення через цифрові засоби: 81% опитаних переконані, що ІКТ сприяють розвитку вміння аналізувати джерела, порівнювати інформацію, перевіряти факти, що є надзвичайно актуальним в умовах цифрової інформаційної перенасиченості. 14% частково погоджуються з цим твердженням, 5% не бачать прямого зв'язку між ІКТ та критичним мисленням.

У завершальному відкритому запитанні респонденти запропонували власні ідеї щодо удосконалення підготовки майбутніх учителів до роботи з

цифровими технологіями. Серед найбільш поширених рекомендацій: упровадження навчальних кейсів, що імітують реальні професійні ситуації з використанням ІКТ (81%), впровадження міждисциплінарних проєктів із цифровими інструментами (66%), організація тренінгів і майстер-класів із нових платформ та сервісів (61%), створення студентських ініціатив (вікіпроєкти, блогінг, історичні онлайн-медіа) (43%).

Проведене дослідження дозволило виявити загальний рівень сформованості ІКТ-компетентностей у здобувачів освіти спеціальності «Середня освіта (історія)» та окреслити напрями вдосконалення їхньої професійної підготовки. Отримані результати засвідчують достатню мотивацію студентів до використання цифрових технологій, їхнє позитивне ставлення до впровадження ІКТ в освітній процес, а також усвідомлення значущості ІКТ для розвитку критичного мислення та професійного зростання. На основі зібраних емпіричних даних можна зробити висновок про доцільність подальшої інтеграції цифрових інструментів у зміст навчальних дисциплін, зокрема через кейс-методи, міждисциплінарні проєкти, активне залучення до цифрової творчості та практичну взаємодію з освітнім середовищем.

Висновки. Проведене теоретико-емпіричне дослідження дало змогу визначити, що ефективна підготовка майбутніх учителів історії та громадянської освіти до роботи в цифровому освітньому середовищі потребує системного впровадження інформаційно-комунікаційних технологій як у фахову, так і методичну складову освітнього процесу. ІКТ виявляються не лише технічним інструментом, а повноцінним педагогічним ресурсом, здатним розширити можливості візуалізації історичних подій, сприяти індивідуалізації навчання, розвитку критичного мислення, креативності та інформаційної культури здобувачів освіти.

Аналіз результатів анкетування студентів підтвердив наявність достатньої мотивації до використання цифрових технологій у професійній підготовці та позитивного ставлення до інноваційних освітніх форматів. Респонденти вказали на високу ефективність таких засобів, як інтерактивні карти, віртуальні музеї, цифрові симуляції, хмарні платформи для спільної роботи, а також підкреслили роль ІКТ у формуванні навичок критичного аналізу інформації.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці й апробації ефективних моделей інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій у процес фахової підготовки майбутніх учителів історії та громадянської освіти, зокрема в контексті формування предметно-методичної та цифрової компетентностей. Доцільним є поглиблене вивчення педагогічного потенціалу інструментів доповненої й віртуальної реальності, хмарних сервісів для колаборативної роботи, цифрових платформ для формувального оцінювання, а також аналіз їхнього впливу на розвиток критичного мислення, уміння працювати з інформацією й адаптуватися до змін цифрового освітнього середовища.

Література:

1. Бондар І. Особливості застосування інтерактивних технологій у формуванні креативності учнів на уроках історії. *Молодь і ринок*. 2024. № 6. С. 142-146.
2. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті: словник. Київ: ЦП Компрінт, 2019. 134 с.
3. Швачич Г., Толстой В., Петречук Л., Іващенко Ю., Гуляєва О., Соболєнко О. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології: навч. посібник. Дніпро: НМетАУ, 2017. 230 с.
4. Гура А. Інформаційно-комунікаційні технології в підготовці майбутніх учителів природничих спеціальностей. *Молодий вчений*. 2018. № 7(59). С. 64-66.
5. Звєкова В. Педагогічна готовність до впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в інклюзивній освіті. *Педагогічна академія: наукові записки*. 2025. № 19. URL: <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/1065/944> (дата звернення: 01.08.2025).
6. Романишина Л., Шквир О., Казакова Н. Інформаційно-комунікаційні технології в підготовці майбутніх учителів природничих спеціальностей. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 6(110). С. 352-360.
7. Концепція цифрової трансформації освіти і науки: МОН запрошує до громадського обговорення. 2021. URL: <https://mon.gov.ua/news/kontseptsiya-tsifrovoi-transformatsii-osviti-i-nauki-mon-zaproshue-do-gromadskogo-obgovorenniya> (дата звернення: 01.08.2025).
8. Марченко В., Єфремова А. Цифрова трансформація позашкільної освіти. *Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти*. 2023. № 3. С. 233-242.
9. Державний стандарт базової середньої освіти: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> (дата звернення: 01.08.2025).
10. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 01.08.2025).
11. Близнюк Т. Перспективи використання інформаційних та комунікаційних технологій у гірських школах Українських Карпат. *Цифрова освіта: зб. наук. праць / за ред. І. Цепенди та О. Будник*. Івано-Франківськ: ПНУ ім. В. Стефаника, 2021. С. 144-150.
12. Маслова О., Юденкова О., Гончарова І. Гаджети як засіб інноваційного розвитку освітнього процесу в умовах становлення цифрової педагогіки. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 59, том 2. С. 302-314.

References:

1. Bondar I. (2024). Osoblyvosti zastosuvannya interaktyvnykh tekhnolohii u formuvanni kreatyvnosti uchniv na urokakh istorii [Features of the use of interactive technologies in the formation of students' creativity in history lessons]. *Molod i rynok – Youth and market*, 6, 142-146. [in Ukrainian].
2. *Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii v osviti: slovnyk* [Information and communication technologies in education: a dictionary]. (2019). Kyiv: TsP Komprynt. [in Ukrainian].
3. Shvachych H., Tolstoi V., Petrechuk L., Ivashchenko Yu., Hulciaeva O., Sobolenko O. (2017). *Suchasni informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii: navch. posibnyk* [Modern information and communication technologies: a textbook]. Dnipro: NMetAU. [in Ukrainian].
4. Hura A. (2018). Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii v pidhotovtsi maibutnikh uchyteliv pryrodnychikh spetsialnostei [Information and communication technologies in the training of future teachers of natural sciences]. *Molodyi vchenyi – Young scientist*, 7(59), 64-66. [in Ukrainian].

5. Zviekova V. (2025). Pedahohichna hotovnist do vprovadzhennia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii v inkliuzyvni osviti [Pedagogical readiness for the introduction of information and communication technologies in inclusive education]. *Pedahohichna akademiia: naukovy zapysky – Pedagogical Academy: scientific notes*, 19. URL: <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/1065/944> (access obtained: 01.08.2025) [in Ukrainian].
6. Romanyshyna L., Shkvyr O., Kazakova N. (2021). Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii v pidhotovtsi maibutnikh uchyteliv pryrodnychkykh spetsialnostei [Information and communication technologies in the training of future teachers of natural sciences]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 6(110), 352-360. [in Ukrainian].
7. Kontseptsiiia tsyfrovoy transformatsii osvity i nauky: MON zaproshuie do hromadskoho obhovorennia [The concept of digital transformation of education and science: MES invites to public discussion]. 2021. URL: <https://mon.gov.ua/news/kontseptsiiya-tsifrovoy-transformatsii-osvity-i-nauky-mon-zaproshue-do-gromadskogo-obgovorennia> (access obtained: 01.08.2025) [in Ukrainian].
8. Marchenko V., Yefremova A. (2023). Tsyfrova transformatsiia pozashkilnoi osvity [Digital transformation of out-of-school education]. *Dystantsiina osvita v Ukraini: innovatsiini, normatyvno-pravovi, pedahohichni aspekty – Distance education in Ukraine: innovative, regulatory, pedagogical aspects*, 3, 233-242. [in Ukrainian].
9. Derzhavnyi standart bazovoi serednoi osvity: zatverdzheno postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30 veresnia 2020 r. № 898 [State Standard of Basic Secondary Education: approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of September 30, 2020, № 898.]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osvity-i300920-898> (access obtained: 01.08.2025) [in Ukrainian].
10. Nova ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly [New Ukrainian school. Conceptual principles of secondary school reform]. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (access obtained: 01.08.2025) [in Ukrainian].
11. Blyzniuk T. (2021). Perspektyvy vykorystannia informatsiinykh ta komunikatsiinykh tekhnolohii u hirskykh shkolakh Ukrainy Karpatskykh Karpat [Prospects for the use of information and communication technologies in mountain schools of the Ukrainian Carpathians]. *Tsyfrova osvita: zb. nauk. prats – Digital education: a collection of scientific works*, (pp. 144-150). Ivano-Frankivsk: PNU im. V. Stefanyka [in Ukrainian].
12. Maslova O., Yudenkova O., Honcharova I. (2023). Hadzhety yak zasib innovatsiinoho rozvytku osvitnoho protsesu v umovakh stanovlennia tsyfrovoy pedahohiky [Gadgets as a means of innovative development of the educational process in the context of the formation of digital pedagogy.]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Topical issues of the humanities*, 59, 2, 302-314. [in Ukrainian].